

SUMMARIA – EESTI KEELES

ESIMENE OSA. USUNDIÕPETUS ERI LAADI PIIRIDEL

Jenny Berglund, *Piiridel: religiooniõpetus Põhja-Euroopas*

Kõikjal maailmas paikneb hulk koole riigipiiri läheduses. Seesuguste koolide puhul on võimalik ja mõnes piirkonnas ka tõenäoline, et nii õpilased kui ka õpetajad puutuvad kas iga nädal või ka iga päev kokku inimestega piiri tagant. Need kokkupuuted mõjutavad inimeste elu. Ent kuidas mõjutavad need haridust? Kas lähikontakt naabriga tähendab ka territoriaalse *Teise* kultuuri ning religiooni arvessevõtmist õpetamisprotsessis? Või jääb haridus hoolimata rahvusvahelistest soovitudest siiski puhtrahvuslikuks ilminguks? Artiklis käsitletakse neid küsimusi empiirilise materjali taustal, mis on kogutud multidistsiplinaarse uurimisprojekti käigus, milles keskenduti nelja Lääne-mere-äärse piiriala religiooniõpetusele.

Leni Franken, *Muutus versus elimineerimine: religiooniõpetuse tulevik XXI sajandi Belgia katoliiklikes koolides*

Hoolimata viimase aja sekulariseerumise ning religioosse pluralismi trendidest on enamik Belgia koole katoliiklikud ning nende õppekavas on katoliiklik usuõpetus kohustuslik. Pidades silmas mittekatoliiklastest õpilaste suurt arvu neis koolides, võib niisugune olukord pädida usu- ja haridusvabaduse *de facto* piiramisega. Järelikult vajab süsteem muutust. Pikas perspektiivis peaks katoliiklike koolide arv olema proportsioonis õpilaste ja/või lapsevanemate arvuga, kes neid koole valivad. Ent lähemas perspektiivis ei ole niisugune strateegia soovitatav. Pragmaatilistel põhjustel pakun välja süsteemi, milles konfessionaalne usuõpetus peamiselt riikliku rahastusega usukoolides poleks enam kohustuslik. Väidan, et selline süsteem ei vii konfessionaalsete institutsioonide (seesmise) usuvabaduse riivamiseni ning et see tagab enam religioosset ja haridusvabadust kui praegune süsteem. Ka väidan ma, et religiooniõpetust ei tuleks õppekavast siiski eemaldada, ent arvestades sekulariseerumise, religioosse mitmekesisuse ja kasvava religioosse ekstremismi konteksti, on vältimatu pöörduda mittekonfessionaalse religiooniõpetuse poole.

Dzintra Iliško, Nihutades religiooniõpetuse piire avarama solidaarsusraamistiku poole

Giroux' pakutud postmodernistliku pedagoogika raamistiku seisukohalt peaks religiooniharidus pöörama tähelepanu paljudele erinevatele 'häälele', olema avatud õpilaste alternatiivsetele tähendustele, vaatepunktidele ning tõeväidetele. See teeb võimalikuks 'suurte narratiivide' dekonstrueerimise, taasavastades nende ontoloogilisi ja epistemoloogilisi aluseid, ning teisalt avades inklusiivsema vaate teistele usutraditsioonidele. Nii saab võimalikuks suurem solidaarsus erinevate rahvaste ja religioonide vahel. See nõuab tundlikkust teiste usutraditsioonide ja mittereligioossuse suhtes ning samuti ühtekuuluvustunnet, seejuures ei tohiks unustada ka soolist perspektiivi. Tegelik avatus teistsugustele vaadetele võimaldaks kestlikumat religiooniõpetust. Niisugune inklusiivne lähenemine toetab tõetruumaid viise teistsugusega seostumiseks, viib solidaarsema hoiakuni nii enese, teiste kui ka looduse suhtes. Artikli eesmärgiks on vaadata uues valguses läbi religiooniõpetuse konfessionaalsed lähenemisviisid, mille puhul eesmärgiks on rangelt ühe konfessiooni kultuuriliste ja religioossete normide edasiandmine, ning pakkuda välja kriitilistem, laiem, inklusiivsem, väestav ja transformatiivne raamistik. Religiooniõpetust käsitletakse artiklis laiema, maailmavaateid puudutava diskursuse raames, mis julgustab õpilasi hindama nii enese kui ka teiste usuvabadust. Selle eeldusteks on enesest erineva juures tähenduste ja tõlgenduste mitmekesisuse märkamine ning sügavam ühtekuuluvustunne. Artiklis käsitletakse ka solidaarsuse mõiste erinevaid tähendustasandeid ning pakutakse religiooniõpetuse õpetajatele juhtlõngu solidaarsuse õpetamiseks muutuvatel aegadel.

TEINE OSA. UURINGUD ÕPETAJATE KOHTA

Niclas Lindström, Lars Samuelsson, Milliseid väärtusi taastoodab Rootsi haridussüsteem?

Kasutades taustana „Maailma väärtuste uuringu“ (WVS) tulemusi, käsitleb artikkel vastuolu Rootsi õpetajakoolituse tudengite väärtushinnangute ning Rootsi Rahvusliku Haridusagentuuri (SNAE) väljatöötatud kasvatusväärtuste vahel. WVS kaardistab erinevusi umbes 80 riigi väärtushinnangutes ning uuringu põhjal eristub Rootsi ühiskonnana, mis lükkab tagasi traditsioonilised väärtused ning toetab pigem sekulaarse eneseväljendusega seotud väärtusi. Ent SNAE sätestatud väärtused sisaldavad nii traditsioonilisi (nt

ühise kultuurilise pärandi säilitamine) kui ka sekulaarse eneseväljendusega seotuid (nt isikuvabadus ja eneseväarikus). Toetudes sellele taustale, viisime läbi 179-t Rootsi õpetajakoolituse tudengit hõlmanud uuringu, et selgitada välja, kuidas seonduvad nende enda väärtushinnangud ja need väärtused, mille edasiandmist õpilastele SNAE neilt tulevases töös eeldab. Tulemused näitavad, et õpetajakoolituse tudengid ei erine Rootsi üldpopulatsioonist sekulaarsete vs. traditsiooniliste väärtuste küsimuses üheski olulises aspektis. Teisisõnu – SNAE rõhutatud traditsioonilistel väärtustel on õpetajakoolituse tudengite hulgas vähene kandepind, mis muudab küsitavaks, kui võrdnad neid tulevases õppetöös esindaksid. Eeldustel, et nii sekulaarsete eneseväljendusse puutuvate kui ka traditsiooniliste väärtuste hulgas on olulisi kasvatusväärtusi ning et haridussüsteem kannab väärtusi edasi, väidame, et on põhjust võtta kirjeldatud tasakaalustamatust tudengite hulgas tõsiselt.

Sören Dalevi, Kristian Niemi, *Religiooniõpetuse didaktika Rootsis – kas riikliku õppekava määratletud? Religiooniõpetuse didaktika mõtestamine Rootsi kontekstis*

Religiooniõpetuse didaktika on Rootsis võrdlemisi uus uurimisvaldkond. Oma artiklis vaatleme selle akadeemilise distsipliini hetkeseisu. Teeme seda lähtuvalt empiirilisest materjalist, mille moodustavad ühelt poolt õpetajakoolituses kasutatav kirjandus ning teiselt poolt intervjuud religiooniõpetuse tegevõpetajatega. Andmed osutavad ebapiisavale sisulisele refleksioonile aine põhialuste üle – nii ses osas, mis puudutab küsimust, mis religiooniõpetus üldse olema peaks, kui ka religiooniõpetuse üldisematesse eesmärkidesse puutuvalt. ‘Suure pildi’ puudumisele osutab ka asjaolu, et tegevõpetajad ei kasuta oma õpetamispraktika kirjeldamisel adekvaatset erialasõnavara. Artikkel küsib, kas ei hoiä Rootsi religiooniõpetuse didaktika liiga kinni riiklikust õppekavast, selle asemel et kriitilise osalisena ärgitada debatti või pakuda õpetajatele alternatiivseid lähenemisnurki.

Anuleena Kimanen, *Õpilaste maailmavaadetevahelise dialoogi oskuste arendamine*

Artikkel esitleb Soomes Espoos läbiviidud arendusprojekti ülesehitust ja tulemusi. Projekti eesmärk oli töötada välja materjalid maailmavaadetevahelise dialoogi arendamiseks kooli kontekstis ning teha seda õpetaja-kui-uurija liikumise vaimus. Projektiga oli seotud kümme õpetajat ja viis kooli. See artikkel keskendub ühe kooli õpilaste kogemusele, mida kaardistati nii

õpilaste kirjalike refleksioonide kui ka õpetajate tähelepanekute abil. Tulemusi analüüsiti teiste koolide tagasiside ja tähelepanekute taustal. Õpilastele pakkus projekt olulisi kogemusi, mis vähendasid nende eelarvamusi ning suurendasid veendumust, et rahumeelne dialoog maailmavaadete vahel on võimalik. Kujundades sellist dialoogi käsitlevaid õppematerjale, on tarvis arvesse võtta ka mittereligioosset maailmavaadet, kohelda õpilaste arusaamu tundlikult ning pakkuda kontakte noorte inimestega, kes esindavad erinevaid maailmavaateid.

KOLMAS OSA. PIIRID SEKULAARSE JA RELIGIOOSSE VAHEL, UURINGUD ÕPILASTE KOHTA

Gunnar J. Gunnarsson, Hanna Ragnarsdóttir, Gunnar E. Finnbogason, Halla Jónsdóttir, *Noorte vaated religioonile mitmekultuurilises ühiskonnas*

Pidades silmas Islandil viimase kahe aastakümne vältel oluliselt kasvanud kultuurilist ja religioosset mitmekesisust, on huvitav uurida, millised on noorte vaated ja suhtumine sellesse teemasse ning kuidas räägivad mitmekultuurilise ühiskonna noored religioossusest ja religioonist. Artikkel esitleb nelja-aastase (2011–2014) kombineeritud meetodikaga uurimisprojekti tulemusi. Projekti käigus uuriti noorte täiskasvanute (vanuses 18–24) eluvaateid ja -väärtusi Islandi mitmekultuurilises ühiskonnas. Töö teoreetiline raamistik hõlmab sekulariseerumise, desekulariseerumise ja detraditsionaliseerumise teooriaid ühes diskussiooniga religioosse mitmekesisuse üle.

2011. ja 2012. aastal viidi seitsme Reykjaviki ja veel mõne Islandi piirkonna kooli gümnaasiumiastme õpilaste hulgas läbi küsitlus. Selle tulemuste kohaselt on enamik noortest arvamusel, et inimesed vajavad alati midagi, millesse uskuda, ning et on tähtis olla oma eluvaateis ja/või uskumustes kindlalt veendunud. Samas leiavad paljud aga, et religioon ei ole ei ühiskonna ega nende enestegi seisukohalt keskse tähtsusega. Paljude jaoks mängib usuline aktiivsus elus väga väikest rolli. See kehtib ka nende vastanute kohta, kes väidavad end olevat religioosset või kuuluvad mõnda usukogukonda. Samas võib üldiselt täheldada osalenute positiivset suhtumist etnilisse ja religioosesse mitmekesisusse. Küsitluse tulemuste põhjal pandi samade koolide õpilastest kokku fookusgrupid, keda intervjueriti ajavahemikus 2013–2014.

Artiklis esitatakse 2011.–2012. a küsitluse tulemused, kuid peaohk on siiski fookusgruupiintervjuudel, mille eesmärgiks oli teada saada, kuidas mõtlevad ja kõnelevad noored religioonist ja religioosset kogemusest Islandi mitmekultuurilises ühiskonnas. Näeme muu hulgas, et ehkki noorte tavaelu

on sekulariseerunud, arvavad paljud neist, et palvest on abi, nt rasketel aegadel. See osutab, et sekulariseerumisprotsess pole sugugi läinud nii kaugele, kui varem arvatud, või et Islandi ühiskonna kasvava mitmekesisuse kiiluvees on aset leidnud teatav de-sekulariseerumine.

Phra Nicholas Thanissaro, *Budistlike teismeliste tava kummardada vanemate ees: ületades privaatsed ja avaliku religiooni piire*

Kummardamine vanemate ees on budistlik kodune tava, millel on seos noorte budistide usuliselt laetud suhtumiste ülekandumisega avaliku elu sfääridesse. Kvantitatiivse uurimuse abil kaardistati ennast budistidena määratlevate briti noorte hoiakute seoseid vanemate ees kummardamise tavaga. 417 budistlikku noort vanuses 13-20 hindasid oma nõustumist väidetega, mis puudutasid isiklikku heaolu, diskrimineerimist, tööd, kooli, religiooniõpetust, sõpru, perekonda, uimastite tarvitamist, seltskondlikkust, traditsioone ja religiooni. Küsitlus toimus posti teel ja veebis. Vanemate ees kummardamise tava järgis 56% vastanutest ja neil olid tugevamad sellised avalikku sfääri puutuvad hoiakud nagu näiteks tööeetika, parem vastupanuvõime meele-mürkide tarvitamisele, suurem hariduse ja religiooniõpetuse hindamine. Privaatsfääri puutuvalt leiti neil olevat positiivsem suhtumine perekonda ja budismi. Lisaks tõi uurimus välja, et kummardamise tava tähendus erineb vanuseti, olles seotud suurema isikliku heaolutundega varases teismeeas ning vanemliku mõju ja perekondliku hierarhia aktsepteerimisega hilises teismeeas. Ka sõltusid kummardamisega seotud suhtumised isiku religioosest stiilist – konvertiitide jaoks oli kummardamise tava pigem seotud Aasia väärtuste ja üldise usulise tundega, mitmenda põlvkonna budistidest teismeliste jaoks seostus see enam sisegrupi mentaliteediga. Erinevalt mittebudistidest noortest seondus tava kummardada ka sooviga hiljem eakate vanemate eest hoolitseda. Artikkel väidab, et taval kummardada vanemate ees on kultuuriline funktsioon – tuua religiooselt juhitud hüve ühiskonda. Samas on see põlistav struktuur, mis aitab budistlikku kogukonda koos hoida, soodustab vastastikust lugupidamist täiskasvanutega ja säilitab sotsiaalset hierarhiat. Niisugusena tuleks seda tava näha budistliku religioosuse osana.

Fedor Kozyrev, *Pööre subjektiivsuse poole religioonipedagoogilistes uuringutes*

Uued arengusuunad religioonipedagoogikas rajanevad oluliselt epistemoloogilistel teguritel. Pööre subjektiivsuse poole nii õpetamispraktikas kui ka haridusuuringutes märgib hilismodernses (või postmodernses) kultuuris

paradigmamuutust loodusteaduslikult teadusideaalilt humanitaarias käibivale. Metafüüsika rehabiliteerimine, teadlikkus intentsionaalsusest ning laiem ratsionaalsusekäsitlus on osad protsessist, mis ärgitab loovamat lähenemist nii religiooniuuringutes kui ka religiooni õpetamises. Esmalt avati see humanitaarne uurimisperspektiiv fenomenoloogias, ent hiljem on seda religiooni kontekstis kirjeldatud arengulise lähenemisviisina või 'religioonist õppimisena', mis ei käsitle religiooni kui kuulumist või välist fakti, vaid pigem kui isiklikku andi.

Artikkel esitab kontseptuaalse raamistiku nii kirjeldatud paradigma muutusele kui ka käsitlusele, mille kohaselt humanitaarteaduslik metodoloogia erineb loodusteaduslikust põhimõtteliselt. Tuuakse välja kaheksa humanitaarteaduslikule metodoloogiale eriomast eeldust, mis aitavad tõmmata eraldusjoone humanitaaria ja loodusteaduste vahele. Nendeks on eksistentsiaalne, fenomenoloogiline, hermeneutiline, konstruktivistlik, holistiline, teleoloogiline, idiograafiline ja dialoogiline eeldus. Artiklis kirjeldatakse kaht strateegiat, kuidas haridusuuringutes uue epistemoloogilise situatsiooniga toime tulla, ning tuuakse näiteid nende rakendamise kohta religiooni-pedagoogilistes uuringutes.